J. Keuning

Nederlandse strafrechtspraak aan de Wisselmeren (Centraal Nederlands Nieuw-Guinea) (met commentaren van J. van Baal, J.J. Fahrenfort, A.F.J. Köbben, en een naschrift van J. Keuning)

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 117 (1961), no: 1, Leiden, 25-50

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

NEDERLANDSE STRAFRECHTSPRAAK AAN DE WISSELMEREN

(CENTRAAL NEDERLANDS NIEUW-GUINEA)¹

Enige tijd geleden kreeg ik de beschikking over een aantal strafvonnissen van de Alleensprekend Rechter van Enarotali. Deze zijn allen van recente datum, enkelen uit het begin van het jaar 1960.

De feiten, die bij deze vonnissen werden berecht, spelen zich geheel af in de volkssfeer. Men kan stellen, dat het hier gaat om delicten, die naar de traditionele volksopvattingen in de kleine gemeenschappen *niet* als strafbare feiten worden aangemerkt, doch die van een dusdanig ernstige aard zijn, dat ze in de rechtsorde, die wordende is, niet op hun beloop kunnen worden gelaten.

Aangezien ook de processen-verbaal van het politioneel onderzoek zijn bijgevoegd, is het mogelijk de feitelijke toedracht te benaderen vanuit het standpunt van de betrokken gemeenschappen.

Hierdoor is de grondslag gegeven voor een beschouwing over de taak van de Nederlandse bestuursambtenaar, die als rechter is gesteld over een archaische bevolking als de Kapauku's² in het Wisselmerengebied, welke nog grotendeels naar eigen normen leeft en — meer algemeen — over de positie en taak van de rechter in zulk een „primitieve” samenleving, voor wie hij de vreemde overheid vertegenwoordigt. De vraag derhalve, welke beginselen zulk een rechter tot uitgangspunt

¹ Enigszins om- en uitgewerkte weergave van een lezing, welke op 22 december 1960 voor de Nederlandse Ethnologenkring werd gehouden. De lezing, die tot gevarieerde en geanimeerde discussie aanleiding gaf werd vermenigvuldigd en aan alle aanwezigen toegezonden om hen in de gelegenheid te stellen schriftelijk commentaar te leveren; de door de auteur ontvangen commentaren, met een naschrift van de auteur, zijn achter de lezing opgenomen. (Noot van de Redactie).

² De naam *Kapauku* is afkomstig van de bewoners van Nieuw-Guinea's Zuidkust (Mimika); de naam *Ekagi* (of *Ekari*) is ontleend aan de Moni, de volksgroep, die ten oosten van de Wisselmeren thuis hoort. Zelf noemt men zich: *mè* = mens, de mensen.

en richtsnoer moeten dienen in — zo zullen we nog zien — het dilemma, waarvoor hij kan komen te staan.

Het gelukkige feit doet zich verder voor, dat er over cultuur en samenleving van de bevolking van het Wisselmerengebied literatuur bestaat, die aan goede eisen voldoet. Voor het thans aan de orde gestelde thema wil ik alleen noemen:

- 1e Leopold Pospisil: "*Kapauku Papuans and their law*", Yale University 1958, dat gebaseerd is op een jaar "fieldwork" omstreeks 1955 onder de bewoners van de Kamu-vallei, gelegen ten westen van de Wisselmeren, welke toen nog niet onder Nederlands Bestuur waren gebracht, en
- 2e J. Th. van Loghem: „Gegevens omtrent de socio-politische organisatie der Kapauku's", een gestencilde uitgave van het Kantoor voor Bevolkingszaken te Hollandia, waarin de resultaten van een onderzoek, gehouden na de onlusten van november/december 1956 zijn neergelegd.³

Vooraf het boek van Pospisil geeft een inzicht in de rechtsopvattingen, de normen van goed en kwaad, zoals die onder deze Papua's uit het bergland leven en in de wijze, waarop getracht wordt deze te handhaven en overtreding daarvan tegemoet te treden en af te straffen.

Hier zal worden volstaan met een korte karakteristiek van de volksordering en van de persoonlijkheden, die daarin de leiders mogen worden genoemd.

De Kapauku's van de Wisselmeren zijn nijvere en kundige landbouwers, die in kleine dorpen en gehuchten van zelden meer dan 100 inwoners samenwonen. Metalen werktuigen, bijlen met name, kwamen eerst kortgeleden in gebruik. Voordien was men aangewezen op gereedschappen van steen, bamboe en been.

De sociale structuur heeft een patrilineale basis — de bevolking is verdeeld in exogame patrilineale clans — doch in deze vaderzijdige ordening spelen velerlei aanverwantschapsrelaties van individuele aard een duidelijke rol mee evenals, zij het in mindere mate, wat Pospisil noemt „best-friend relations" en handelsbetrekkingen.

Door deze persoonlijke relaties en een opvallende individualistische

³ Belangrijke gegevens komen voor in de uiteraard niet gepubliceerde Leidse kandidaats-scriptie van de jonge bestuursambtenaar L. F. B. Dubbeldam: „Korte beschrijving van de Ekagi rond de Wisselmeren".

By courtesy of Ministerie van Binnenlandse Zaken.

instelling in deze Papua-cultuur, wordt de samenleving gekenmerkt door een vrij sterke mobiliteit.

Het leiderschap van de locale groeperingen van verwanten en aanverwanten, die egalitair van karakter zijn, berust op persoonlijke eigenschappen en is daardoor wisselvallig.

Degene, die zich door eigen arbeidzaamheid en handelsaanleg rijkdom in varkens en schelpengeld weet te verwerven, die meerdere vrouwen heeft en veel gronden kan doen bewerken, kan zich als leider in de kleinere en wat grotere gemeenschap (de confederatie van Pospisil) erkend zien, mits hij aan enige door de samenleving gestelde eisen voldoet.

Een *tonawi*, rijkard, die invloed wenst — *maagodo tonawi*, een „werkelijk” rijk man wil worden — moet n.l. niet alleen door een groter bezit boven zijn gemeenschapsgenoten uitsteken. Hij moet deze rijkdom en zijn gaven dienstbaar maken aan de leden van zijn groep en aan het algemeen belang.

Dit kan hij bereiken door: met zijn schelpengeld anderen te helpen, bijvoorbeeld bij het samenbrengen van een bruidschat. Hij geeft langdurend crediet en vindt daarmee onder zijn schuldenaren een persoonlijke aanhang, waarop hij vat heeft;

hij moet door het geven van varkensfeesten, waarvoor men van heinde en ver samenkomt, zijn naam en prestige vergroten of minstens handhaven en zien te bereiken, dat hij mogelijke mededingers in zijn schaduw plaatst;

shamanistische kundigheden verhogen zijn faam;

hij moet voorts welsprekend zijn, anderen weten te overtuigen dus, omdat zijn leiderschap niet een vanzelfsprekend feit is, doch a.h.w. elke keer opnieuw moet worden veroverd op en in een weerstrevende gemeenschap.

Daarom ook moet hij staan in de kracht van zijn leven en bij voorkeur blijf hebben gegeven van persoonlijke moed; te jong vindt hij nog geen erkenning en als hij te oud wordt en zijn krachten verminderen, gaat zijn aanzien tanen en accepteert men zijn leiderschap niet meer.

Deze Kapauku-samenleving kent dus geen erfelijk hoofdenzeg, wel incidentele leidersfiguren, die hun maatschappelijke invloed ontleenen aan gewaardeerde eigenschappen: een rijkdom in royaliteit en een niet verslappende activiteit.

Handhaving van de openbare orde, optreden tegen misdragingen in de persoonlijke sector — de toepassing van de rechtsnormen als

men wil ⁴ — droeg in vele gevallen het karakter van door de gemeenschap toegelaten, gesteunde of aangemoedigde en erkende eigenrichting met een duidelijke onderscheiding tussen interne en externe aangelegenheden.

Binnen de groep mocht men daarbij niet verder gaan dan stokgevechten, desnoods bepijling, die geen dodelijke afloop mochten hebben.

Aan conflict of geschil binnen de groep werd door de inmenging van de groepsgenoten met de *tonaw* voorop na korte of langere tijd een einde gemaakt, werd een oplossing gevonden in der minne of werd geweld dan wel krachtig vermaan toegepast.

Zeer ernstige inbreuken op het rechtsgevoel leidde tot het doden c.q. verwonden van de dader(s); personen, die a-sociaal of voor de gemeenschap gevaarlijk werden geacht — bijvoorbeeld omdat ze hen toegeschreven bovennatuurlijke potentie ten eigen bate gebruikten — dienden te worden gedood of moesten naar elders uitwijken.

Figuren echter, die men niet aandurfde, konden de gemeenschap en haar sancties trotseren.

Indien iemand van buiten de eigen groep zich ten opzichte van een groepsgenoot ernstig misdroeg, volgde als regel strijd, waarbij de beide partijen op persoonlijke basis werden geholpen door aanverwanten en goede vrienden van elders.

Voor deze interlocale strijd bestond een oorlogsrecht; regels betreffende de oorlogvoering en het sluiten van vrede.

Gedeeltelijk is de geschetste situatie thans verleden tijd. De rechtsorde van het Nederlandse bewind deed — abrupt en ongevraagd — zijn intrede. Er kwam een blanke bestuursambtenaar met zijn opvattingen en voorschriften; zending en missie begonnen en bleven werken aan een poging de mensen tot een andere levensbeschouwing te brengen; allerlei ongekende zaken traden de gezichtskring binnen. Men moest en moet gaan verdragen wat indruist tegen de eigen denkwijze en men wordt gestraft met opsluiting en tewerkstelling voor feiten en handelingen, die men naar de eigen normen niet strafbaar acht of die men zelfs voor het welzijn van de gemeenschap als noodzakelijk beschouwt.

Hiermede is een conflictsituatie geschapen, waarvan ik enige voor-

⁴ Vgl. bijv. de definitie van A. Adamson Hoebel in: „The law of primitive man”, Harvard University Press 1954, p. 28: „A social norm is legal if its neglect or its infraction is regularly met, in threat or in fact, by the application of physical force by an individual or group possessing the socially recognized privilege of so acting.”

beelden wil vermelden. Daarna zal ik trachten in stellingen mijn zienswijze betreffende de taak van de rechter in de situatie, waarvoor hij staat, te formuleren.

Vooraf echter lijkt een beschouwing van de regelingen terzake van de rechtspleging, zoals die thans luiden en zoals die in praktijk worden gebracht, noodzakelijk. Daarbij zal worden afgezien van een juridisch-geaarde bespreking daarvan; volstaan wordt met een feitelijke uiteenzetting.

De rechtsbedeling over de bevolking aan de Wisselmeren werd bij Gouvernementsblad van 1951 No. 24 in handen gesteld van de Nederlandse controleur B.B. als Alleensprekend Rechter. Hij wordt bijgestaan door een griffier (als regel de jonge Nederlandse administratief ambtenaar) en een Papua-tolk.

Men had hier dus niet, zoals elders in gebieden met dusgenoemde Inheemse rechtspraak of Zelfbestuursrechtspraak, de beschikking over autochthone gezagsdragers en functionarissen, die bij de rechtspleging konden worden ingeschakeld.

Onze Alleensprekend Rechter moet rechtspreken naar *adatrecht* — naar het ongeschreven volksrecht dus —, behalve wanneer voor misdrijven of overtredingen de desbetreffende artikelen van het Indische Wetboek van Strafrecht of andere algemene verordeningen *uitdrukkelijk* van toepassing zijn verklaard. Deze artikelen en die verordeningen zijn opgesomd in de drie tabellen, behorend bij de „Regeling van de Inheemse Rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied”, afgekondigd bij Indisch Staatsblad 1932 No. 80, zoals later gewijzigd.

Deze tabellen waren ook toepasselijk voor de Zelfbestuursrechtspraak, die zijn basis vindt in de Zelfbestuursregelen 1938.

Na de soevereiniteitsoverdracht in 1949 geldt dit nóg voor geheel Nederlands Nieuw-Guinea.⁵

Waar het thans om gaat is, dat de toepasselijk verklaarde artikelen van het Strafwetboek *niet* de gewone en meest voorkomende mis-

⁵ Voor degenen, die zich hierin nader willen verdiepen, moge worden verwezen naar:

Indisch Staatsblad 1932 : 80; de Zelfbestuursregelen 1938 (artt. 12 en 13), die bij Gouvernementsblad 1950 No. 12 buiten werking werden gesteld met uitzondering van de verordeningen en bepalingen betreffende de rechtspleging. Deze uitzondering werd nader geïnterpreteerd v.z.b. laatstelijk bij een arrest van het Hof van Justitie te Hollandia ddo. 26 juli 1956 No. 9, waaromtrent de volgende zinsnede uit een rondschrĳven van de Directeur van Binnenlandse

dragingen bevatten en bij de rechtspraak, zoals die voor de gehele inheemse bevolking van Nederlands Nieuw-Guinea thans geldt, derhalve zeer zelden in aanmerking (zouden moeten) komen.

Moord, doodslag, mishandeling, diefstal, wangedrag op sexueel gebied, enz. enz. kunnen, *naar de vigerende verordeningen althans*, niet worden afgedaan op de grondslag van de daarvoor gegeven omschrijvingen van het Indisch Wetboek van Strafrecht (dat het Nederlandse Strafwetboek op de voet — meestal letterlijk — volgt). Wel mag en kan de z.g. inheemse rechter de wettelijke strafbepalingen van het Eerste Boek van dit Wetboek opleggen — zoals het wel heet — naast of in stede van de door het adatrecht gevorderde maatregelen.

Onze Alleensprekend Rechter (en de andere rechters over de inheemse bevolking op Nieuw-Guinea) moet, naar de voor hem geldende regelingen, dus zijn beslissing — ook in strafzaken — baseren op het *adatrecht* met dien verstande, dat hij ook aan het Nederlands (-Indische) recht ontleende *strafsoorten* (gevangenisstraf — hier ook de doodstraf —, geldboete, hechtenis, enige bijkomende straffen) mag opleggen. De praktijk is op Nieuw-Guinea — en was vroeger hier en daar in Nederlands Indië —, althans met de geest van de vigerende regelingen *niet in overeenstemming*.

Het is n.l. overal de gewoonte op Nieuw-Guinea om in de overwegingen en in het dictum van het vonnis eerst wel een omschrijving in de volkstaal te vermelden, doch daarop direct te laten volgen: *in strekking overeenkomende met het feit, als omschreven en strafbaar gesteld in artikel zoveel (eventueel juncto artikel zoveel)* van het *Wetboek van Strafrecht* en daarbij alle finesses van de Nederlandse strafrechtexegese als: poging, uitlokking, medeplichtigheid, samenloop enz. zo goed en zo kwaad het gaat te verwerken. Hierbij moet worden bedacht, dat deze rechters meestal geen juristen zijn en derhalve niet altijd op de hoogte van de rechtsgeleerde interpretatie van de delictsomschrijvingen en de algemene leerstukken van het strafrecht en wat daarmee samenhangt. Waar dit toe kan leiden mag ik met twee voorbeelden illustreren:

Zaken van 22 juni 1959 moge worden aangehaald: (in het evengenoemde arrest) „wordt gesteld dat inzake de rechtsmacht en het toe te passen recht *krachtens de artikelen 2, 3 en 5 van het Gouvernementsblad 1950 no. 12* (deze regeling handhaaft slechts de Zelfbestuursregelen inzake de rechtspleging in de enge zin van het woord) van rechtswege voor geheel Nieuw-Guinea van kracht is geworden de Ordonnantie Inheemse Rechtspraak Stbl. 1932-80 en de daarop gevolgde Uitvoeringsverordening „Inheemse Rechtspraak Verordening Molukken”.”

le in een vonnis uit het jaar 1959 uit het Waropengebied (Noordkust) wordt een vrouw, die — op bevel en onder bedreiging van haar echtgenoot — haar pasgeboren tweeling levend begroef (het feit werd gezien door een familielid, die de kinderen van de dood redde) veroordeeld tot 2 jaar en 6 maanden gevangenisstraf — nadat haar man eerder met 2 jaar was gestraft — op grond van de overweging „dat, hoewel het misdrijf door echtgenoot van beklaagde werd *uitgelokt* door haar te bedreigen, beklaagde de feitelijke dader is van het levend begraven van haar kinderen *en derhalve zwaarder strafbaar is dan haar echtgenoot* (cursivering van mij JK); vermoedelijk werd hier gedacht aan de vermindering van de maximumstraf met een derde bij poging en medeplichtigheid (art. 53 lid 2, resp. art. 57 lid 1 W. v. S.), een bepaling, die echter niet geldt voor uitlokking (art. 55 lid 1 ten 2e).

Uit een ander oogpunt verdient de navolgende aanhaling uit het dictum de aandacht: „acht de beklaagde, hoewel niet schuldig aan een adatdelict, *schuldig* aan een misdrijf tegen het het leven gericht, zoals omschreven in art. 340 jo. art. 53 (1) W. v. S.”; dit art. 340 (moord) is voor deze rechtspleging niet toepasselijk verklaard!

2e in een vonnis van de Alleensprekend Rechter te Enarotali uit het jaar 1959 wordt de zaak behandeld tegen 12 personen, die iemand die hun dorpsgenoot had gedood, hebben achtervolgd en met pijlschoten hebben afgemaakt (gevonnist, naar hun opvatting). Eén van de betrokkenen wordt ontslagen van rechtsvervolging omdat gebleken was, dat het slachtoffer reeds aan eerder bekomen verwondingen was overleden toen deze ene deelnemer zijn pijlen in het lichaam schoot. T.a.v. deze beklaagde wordt overwogen: „dat derhalve hier sprake is van het afschieten van een pijl op een reeds overledene, welk feit volgens de adat niet strafbaar is (? JK) en eveneens in het Wetboek van Strafrecht niet is strafbaar gesteld.”

De overigen worden veroordeeld tot gevangenisstraffen onder aanhaling van art. 340 jo. art. 53 lid 1 W. v. S., en (voor sommigen) art. 358 ten 2e W. v. S. (deelnemen aan een aanval of vechterij met dodelijke afloop). Beide artikelen gelden, strict genomen, niet.

Men richt zich dus naar wetboekartikelen, die voor deze rechtspraak — strict genomen alweer — niet in aanmerking mogen worden gebracht. Het hoeft — geloof ik — geen betoog, dat deze werkwijze maar al te gemakkelijk leidt tot het zich baseren op het wetboekartikel of de wetboekartikelen zonder meer, hetzij uit gemakzucht, hetzij uit een streven het immers (!) zoveel betere Nederlandse strafrecht ingang te doen vinden.

Dat dit strafrecht uit een geheel ander rechtsstelsel voortkomt en in een geheel anders gearde samenleving werd geconcipieerd, schijnt van geen belang, evenmin het feit, dat de rechter zijn eigen voorschriften niet op de juiste wijze toepast.⁶

Ik kan niet nalaten hier even de karakteristiek aan te halen, die Van Vollenhoven in 1925 gaf van het Indische Wetboek van Strafrecht, het wetboek dus, waarom het hier doen is:

„Gelijk de wielrijder zijn wiel naar eigen hand zet, doch een ruiter rekening moet houden (of hij wil of niet) met de ‚zinnigheid‘ van zijn paard, zoo kan weliswaar een militair strafwetboek decreteren wat het maar wil voor militairen, die als zoodanig schepping zijn van de overheid, doch *moet* een burgerlijk strafrecht (of het wil of niet) aansluiten op de toestanden, de denkbeelden en de zeden, die leven onder de justiciabelen. Hoe poover het strafwetboek van 1915 in dit opzicht is, hoe droevig zijn omschrijvingen en onderscheidingen passen bij rechtsinzettingen en opvattingen der bevolking, hoe weinig dit deductieve Duitsche ding van een levend ‚wetboek voor Indië‘ heeft, leert de praktijk van schier elken dag. Het is vol doode letter en negeert de rijke werkelijkheid.”⁷

Thans dus — eindelijk — de toegezegde voorbeelden van Nederlandse strafrechtspraak aan de Wisselmeren, gevolgd door mijn commentaar.

Het eerste is ontleend aan het strafvonnis van de Alleensprekend Rechter te Enarotali ddo. 29 april 1960 No. 34/Cr/60.

Tijdens de plaatselijke viering van Koninginnedag in 1959 deelt J... uit het dorp K... aan zijn vrouw ... en aan zijn drie dorps- en clangenoten A..., J... en T... mee, dat hij „obat-obatan” (bovennatuurlijke — magische — potentie) in zich draagt. Hij verzoekt hen hem te doden als hij ernstig ziek mocht worden. Een gewone dood zou n.l. onheil voor de (dorps-)gemeenschap tot gevolg hebben.

In februari van dit jaar (1960) komt de echtgenote 's morgens om een uur of tien bij de drie mannen, A, J, T en deelt hen

⁶ Dit verwijzen naar het Wetboek van Strafrecht is gesanctioneerd door de Directeur van Binnenlandse Zaken als hoogste revisierechter (zie de bijlagen van het eerder genoemde rondschriften van 22 juni 1959). Bij revisiebeschikking van 21 maart 1960 betreffende een vonnis wegens koppensnellen onder de Jaqai van Zuid-Nieuw-Guinea werd er echter op gewezen „dat dit (in het onderhavige geval) zou leiden tot onwezenlijke en verwrongen qualificaties, dit in strijd met de bedoeling van de wetgever.....”

⁷ „Juridisch confectiewerk (eenheidsprivaatrecht voor Indië)” „Het Adatrecht van Nederlandsch-Indië. Derde deel. De opstellen over adatrecht 1901-1931” blz. 741.

mede, dat haar man ernstig ziek is (vermoedelijk dysenterie — 'keloeat darah dari lobang pantatnja', zegt het proces-verbaal —) en dat het moment om hem te doden is aangebroken.

A, J en T begeven zich naar het huis van de zieke J. Ze treffen hem met zijn vrouw aan, zittende bij de deur. Nadat de vrouw is weggegaan, bindt A de zieke man een rotan touw om zijn hals, waarna A, J en T hem gedrieënlijk aan het touw een 300 m. wegsleuren over de openbare weg naar een met gras en riet begroeide plaats. (dit speelt zich dus af op klaarlichte dag zonder enige poging tot geheimhouding.)

Zij verklaren, dat J nog leefde, toen ze hem over de grond begonnen te slepen, doch dat hij dood was toen ze op de bewuste plek aankwamen.

Ondanks dat hebben ze alle drie van een halve meter afstand nog enige pijlen in zijn lichaam geschoten en het slachtoffer daarna „bijgezet” op de *gebruikelijke* begraafplaats van het dorp.⁸

Het begin van de daad wordt gadegeslagen door D... en P..., beide van dezelfde clan als daders en slachtoffer. Ze bevonden zich op de weg vóór het huis van het slachtoffer, toen deze het touw om zijn hals gebonden kreeg en werd weggesleept. Zij grijpen niet in en blijven werkeloos achter. Zij doen evenmin aangifte van het gepleegde feit.

Op 4 april 1960 — dus zeker een anderhalve maand later — komt het betrokken kamponghoofd (deze is door het Bestuur aangesteld en dikwijls — meestal — niet een leidende figuur in de volkssfeer zelf) bij de Politie mededelen, dat hij op 21 maart het gebeurde heeft vernomen van iemand van een andere clan en een ander dorp dan slachtoffer en daders. Deze „aangever” noemt het slachtoffer in het proces-verbaal „saja punja oom” moet dus een aanverwant zijn.

Tijdens het vooronderzoek en ter terechtzitting geven beklaagden hun daad volmondig toe, zonder enige terughouding.

Gedacht in de categorieën van het Strafwetboek is hier stellig sprake van moord (art. 340): voorbedachte rade en de opzet tot doden zijn beide aanwezig. Eventueel en misschien had ook het delict omschreven in art. 344 W. v. S. als vergelijking kunnen dienen.⁹

Deze kwalificaties waren echter — moet men aannemen — de rechter in de omstandigheden van het hem voorgelegde geval te gewrongen.

Hij veroordeelt de drie daders tot 3 (drie) maanden gevangenisstraf wegens „me dana wagi magiage okaine wari magita”, „in strekking overeenkomende met het feit als omschreven en strafbaar gesteld in art. 359 W. v. S.” (dood door schuld).

⁸ In deze samenleving worden de doden niet begraven, doch boven de aarde (in een boom) bijgezet.

⁹ Hij die een ander op diens uitdrukkelijk en ernstig verlangen van het leven berooft, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaar.

De echtgenote en de twee passief gebleven „getuigen” worden schuldig verklaard aan het begaan van het adatdelict (! JK) „me dana wagine tiake kodoja okei edadai beuw”, „in strekking overeenkomende met het feit, als omschreven en strafbaar gesteld in art. 531 W. v. S.¹⁰

Op grond van de overweging „dat hun geringe mate van ontwikkeling met zich medebrengt, dat van hen niet kan worden verwacht, dat zij bij ogenblikkelijk levensgevaar van een ander, in de omstandigheden zoals dit zich in casu voordeed, alles in het werk zullen stellen om dit gevaar te keren of te vermindern”, wordt voor hen drieën volstaan „met het geven van een vermaan.”

Tweede geval (strafvonnis van de Alleensprekend Rechter te Enarotali ddo. 14 maart 1960 No. 16/CR):

Op zondagmorgen 14 februari 1960 komt een vrouw uit het dorp M . . . de politie in Enarotali mededelen, dat haar vader U . . . uit het dorp J . . . de dag tevoren werd gedood door enige van zijn dorpsgenoten.

Er wordt iemand uitgezonden naar het dorp J . . . , die komt melden, dat U . . . inderdaad door een vijftal van zijn dorpsgenoten werd gedood.

Deze vijf worden, na afloop van een varkensfeest dat zij bijwoonden, gearresteerd en preventief gesteld.

Zij verklaren, dat zij U . . . hebben gedood omdat:

- 1e zijn tuinen een bijzonder goede opbrengst hadden en zijn varkens uitstekend gedijden, terwijl het tegenovergestelde het geval was bij de overige dorpsgenoten. U . . . moest worden gedood omdat hij als „tovenaar” de gemeenschap benadeelde.
- 2e hij omgang had met een Moni-vrouw, wat wederzijds tussen Kapauku's en Moni streng is verboden en waarop de dood dient te volgen.¹¹

Zij hadden reeds enige tijd geleden dit plan om U . . . te doden, beraamd.

Op de bewuste dag begeven zij zich met zijn vijven 's morgens $\pm$ 10 uur naar het huis van U . . . Twee van hen gaan naar binnen. Eén slaat U . . . met een meegebrachte bijlsteel hard op de rechterknie, de tweede met hetzelfde voorwerp op de linkerknie. Het slachtoffer valt in zwijm neer.

¹⁰ Hij die, getuige van het ogenblikkelijk levensgevaar waarin een ander verkeert, nalaat deze die hulp te verlenen of te verschaffen die hij hem, zonder gevaar voor zich zelfen of anderen redelijkerwijs te kunnen duchten, verlenen of verschaffen kan, wordt, indien de dood van de hulpbehoevende volgt, gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden.

¹¹ vgl. Pospisil p. 167. Rule 32.

Men bindt hem met handen en voeten aan een stok (de wijze, waarop men varkens — dieren, die in deze samenleving echter hoog worden gewaardeerd — vervoert) en draagt hem met zijn vijven een 400 m. langs de weg naar een stukje vaste grond in het moeras. Daar aangekomen leeft U ... nog; van vlakbij schiet ieder van de 5 daders twee pijlen in het lichaam van het slachtoffer, zodat hij sterft. Dan vervoeren ze het lijk naar een ander moeraseilandje, een 200 m van de plaats van executie, maken het los van de draagstok en hangen het lichaam verticaal op, vastgebonden aan twee in de grond geplaatste takken, met het hoofd naar beneden.¹²

Het vonnis luidt voor ieder van de vijf daders 6 (zes) maanden gevangenisstraf zijnde schuldig aan het adatdelict „dimi gato me warimagai”, „in strekking eveneenkomende met het feit als omschreven en strafbaar gesteld bij art. 340 W. v. S. (moord)”.

Tenslotte nog het geval behandeld bij strafvonnis van de Alleen-sprekend Rechter te Enarotali van 31 mei 1956 No. 9/CR.

Een vrouw van *tonawi* D ... uit het dorp P ... maakt zich bij herhaling schuldig aan omgang met andere mannen. Zijn verwanten en dorpsgenoten hebben reeds enige malen bij D ... erop aangedrongen haar te doden overeenkomstig de voor zulk een geval geldende normen. „Maanden geleden toen het reeds bekend was dat de vrouw overspel pleegde, was het reeds een uitgemaakte zaak voor de familieleden van haar echtgenoot, dat de vrouw hiervoor met haar dood moest boeten”. — uit het proces-verbaal van verhoor van de verdachten.¹³

D ... heeft aan deze aandrang geen gevolg willen geven tot zijn vrouw tijdens een „joewo” (varkensfeest) in een ander dorp zich weer aan hetzelfde feit schuldig maakt. Het geduld van D ... is nu uitgeput en in een bijeenkomst van verwanten geeft hij opdracht haar te doden.¹⁴

Deze „uitspraak” wordt ruim een week later tenuitvoer gebracht door drie van zijn clan- en dorpsgenoten. Zij overvallen de vrouw 's morgens vroeg in een tuin dicht achter de woning van haar en haar man, dragen haar — met handen en voeten aan een stok gebonden — naar de plaats Oedare en schieten haar daar elk met twee pijlen dood. Ze slepen vervolgens het lichaam met

¹² Een geval met belangrijke trekken van overeenkomst vermeldt Pospisil als case 170 op blz. 244/245 (zie ook aldaar blz. 80).

¹³ Vgl. Pospisil blz. 167 e.v. In de daar vermelde „cases” wordt in afwijking van de „rule” volstaan met lichamelijke afstraffing of zoengave en (c.q.) huwelijksontbinding.

¹⁴ De schuldige man wordt ook, doch door mensen van zijn groep ter dood gebracht, eveneens na voorafgaand beraad. (Strafvonnis van de Alleen-sprekend Rechter te Enarotali ddo. 31 mei 1956 no. 10/CR).

behulp van enige lianen naar de begraafplaats van het dorp vlakbij de plaats van executie en hangen het lijk horizontaal tussen twee bomen even boven de grond op. Dit geval speelt zich wederom openlijk af, zelfs in bijzijn van vele anderen.

In dit geval wordt D... veroordeeld tot (zes) maanden gevangenisstraf als schuldig aan het adatdelict „enano niwarete”, „in strekking overeenkomende met het misdrijf „uitlokking van moord”, zoals omschreven in art. 340 jo. art. 55 lid 1 ten 2e W. v. S.” en de drie uitvoerders eveneens tot (zes) maanden gevangenisstraf als schuldig aan adatdelict „gaga tiage me wari-magai”, „in strekking overeenkomende met het misdrijf „moord”, zoals omschreven in art. 340 W. v. S.”

Het komt mij voor, dat deze gevallen wel voor zichzelf spreken. De feiten, waarvoor de beklaagden worden veroordeeld, zijn te kwalificeren als handelingen, die naar de rechtsnormen van de bevolking zelve niet strafbaar zijn, doch die — vooral in het laatste geval van *tonawi* D... c.s. — eerder zijn te beschouwen als tenuitvoerlegging van een „vonnis” van de betrokken gemeenschap.

Het is echter eveneens duidelijk, naar mij voorkomt, dat deze daden van eigenrichting niet meer kunnen worden getolereerd, nu het Nederlands Bestuur zich verantwoordelijk heeft gesteld voor de handhaving van de openbare orde. Hier bestaat zeker een dilemma, dat in formele zin nog wordt geaccentueerd door het derde lid van artikel 26 van de Regeling van de Inheemse Rechtspraak (Ind. Stbl. 1932—80). dat luidt: „*Niemand mag worden gestraft voor een feit dat, ten tijde dat het begaan werd, noch naar adatrecht, noch naar een op hem toepasselijk wettelijk voorschrift strafbaar was.*”

Naar mijn mening moet de verwijzing naar de artikelen van het Wetboek van Strafrecht als van generlei waarde of nut worden gekenschetst. Reeds de opgelegde straffen wijzen in die richting. De delictsomschrijvingen van het Wetboek passen niet bij de betekenis, die deze handelingen in de gegeven situatie hebben en sluiten in het geheel niet aan bij de rechtsopvattingen van de justiciabelen, die bij deze rechtsbedeling direct zijn betrokken. Hiermee is geen critiek bedoeld t.a.v. de opgelegde straffen.

Stellingen:

- 1e De z.g. Inheemse rechter op Nederlands Nieuw-Guinea moet — naar de voor hem geldende regelingen — rechtspreken naar *adatrecht*. Slechts in uitzonderingsgevallen zijn bepaalde opgesomde artikelen van het Wetboek van Strafrecht en zijn andere algemene

- verordeningen voor de rechtsbedeling over de autochthone bevolking uitdrukkelijk van toepassing verklaard.
- 2e Rechtspreken naar het ongeschreven volksrecht brengt mee, dat de rechter zelf bij een hem voorgelegd geval zal moeten uitmaken, waarop hij zijn beslissing moet baseren.
- 3e De grondslag voor zijn uitspraak zal hij moeten vinden in de sociale werkelijkheid, die hij onbevooroordeeld dient te beschouwen. In een „primitieve” samenleving als van de Kapauku's heeft het zoeken naar min of meer strak geformuleerde rechtsregels geen zin. De normen liggen verscholen in de praktijk van het leven en moeten daarin worden gevonden en daaruit worden geabstraheerd.
- 4e Daarom zal hij de sociale werkelijkheid terdege moeten kennen door bestudering van relevante literatuur, door eigen onderzoek en door voorlichting vanuit de betrokken samenleving. Hij zal steeds bedacht moeten zijn op mogelijkheden tot afdoening naar sancties, die in het volksrecht bestaan en (nog) bestaansrecht hebben. Eventuele precedënten zal hij in zijn overwegingen moeten betrekken evenals beslissingen, die in de volkssfeer buiten zijn bemoeienis om werden genomen. Hij dient zich daaraan echter niet strict gebonden te voelen, omdat hij staat in een (snel) evoluerende samenleving, waarin een nieuwe rechtsorde met veranderende normen wordende is.
- 5e Komt hij tot de conclusie, dat in het voorliggend geval een rechtsworm ontbreekt of de toepassing op basis van de rechtsopvattingen van zijn justiciabelen in strijd komt met de eisen der menselijkheid, dan zal hij zijn uitgangspunt en steun moeten vinden in het voor hem geldende artikel 26 lid 2 van de Regelingen van de Inheemse Rechtspraak . . . (Ind. Stbl. 1932—80) luidende: „Indien rechtsregels ¹⁵ ontbreken, dan wel indien de toepassing van een rechtsregel ¹⁵ tot een beslissing zou leiden in strijd met de eisen der menselijkheid, spreken de inheemse rechters recht als goede mannen naar billijkheid.”
- 6e In beide gevallen (ontbreken van rechtsregels en bij strijd met de algemene beginselen der menselijkheid dus) zal hij als volgt moeten redeneren:
- a. De rechtsorde van thans is niet meer in overeenstemming met, sluit in dit geval niet meer aan bij, de onder de bevolking levende

¹⁵ Het woord „rechtsregel(s)” dient hier niet in enge zin te worden opgevat.

rechtsnormen uit de periode vóór de inmenging van het Nederlands Bestuur. Er hebben zich nieuwe feiten voorgedaan, die van ingrijpende betekenis zijn; de huidige openbare orde stelt zijn eigen eisen;

b. In de nieuwe, wordende, rechtsorde ben ik een belangrijke figuur, van wie leiding en voorlichting dient uit te gaan;

c. „goed man naar billijkheid” betekent, dat ik — als exponent van een nieuwe overheid en een andere rechtsorde — bij het (gedwongen) doorbreken van het rechtsbewustzijn van de gemeenschap, waarover ik als rechter ben gesteld, met de terzake geldende volksopvattingen ernstig rekening houd en zo goed mogelijk moet trachten duidelijk te maken, waarom ik mijn beslissing zo neem, (moet nemen) en waarom ik mij genoopt voel een — tot voor kort — ongekende straf op te leggen. Mijn rechtspraak dient daarom in volle openbaarheid te geschieden.¹⁶

d. Ik moet trachten te begrijpen en aan te voelen wat bijv. gevangenisstraf voor deze mensen naar hun levensopvatting betekent. Bij mijn beslissing moet ik verder bedacht zijn op repercussies, die daardoor in de samenleving kunnen ontstaan.¹⁷

e. Het is ongewenst, dat ik bij mijn beslissing uitga van — tot leidraad of richtsnoer neem — één of enige artikelen van het Strafwetboek, omdat de daarin gegeven omschrijvingen en definities in een geheel andere culturele en sociale omgeving zijn ontstaan en een geheel andere historische achtergrond hebben. Ik mag daarom niet zonder meer aannemen, dat deze artikelen geschikt zijn voor het geval, waarin ik heb te beslissen.

Alvorens een gevangenisstraf of boete op te leggen moet ik mij afvragen of er wellicht een andere afdoening mogelijk is, die de gelaedeerde(n) bevredigt en die een straf voor de dader betekent, welke beter en rechtvaardiger zijn werkelijke schuld — zowel in

¹⁶ Zie het aardige artikel van Mr. L. O. A. Moll: „Rechtspreken in primitief Nieuw-Guinea” I en II in SCHAKELS Jrg. 1959 N.N.G. 33 p. 23—32.

¹⁷ *Tonawi D...*, de „uitlokker” van het doden van zijn vrouw, werd na zijn ontsnapping uit de gevangenis één der voornaamste leiders van de onlusten van november/december 1956. Hiermede wil niet gezegd zijn, dat zijn veroordeling tot gevangenisstraf de oorzaak van deze onlusten is geweest, doch de samenhang op zijn minst met de tijd waarin deze actie uitbrak, lijkt niet onwaarschijnlijk.

„The people also resented the fact that his son who executed his ‘immoral’ father (op aandrang van de gemeenschap wegens zelfzuchtige gierigheid) was put into prison by the white man’s police. It did not matter that he was sentenced for only three months.” Pospisil, p. 80.

het oog van de bevolking als van mij als rechter — weergeeft.¹⁸

- 7e De bedeling van een ongeschreven strafrecht stelt hoge eisen aan de kennis en kunde van de rechter. Een voor geheel Nederlands Nieuw-Guinea geredigeerd Strafwetboek zal, zowel voor de rechters, die het moeten toepassen, als — minstens even belangrijk — ten bate van degenen voor wie het is bestemd, van eenvoudige opzet moeten zijn en zodanig ruim van formulering, dat het adequaat kan worden gebruikt voor de sterk verscheiden regionale omstandigheden in cultuur en, op modernisering gerichte, ontwikkeling. De mogelijkheid tot het primair toepassen van middelen van redres, die het volksrecht zelf kent en tegen welke toepassing geen bezwaar bestaat uit algemener gezichtspunt, dient uitdrukkelijk te worden gestipuleerd, eventueel naast de wettelijke strafbepalingen.¹⁹
- 8e Overdracht van de rechtspraak over de inheemse bevolking aan een onafhankelijke rechterlijke macht is voorshands — behalve misschien in enkele stedelijke centra — reeds uit praktische over-

¹⁸ Het zal duidelijk zijn, dat ik allerminst kan instemmen met de volgende zinsnede uit een artikel van Dr. H. K. J. Cowan in Nieuw-Guinea Studiën, jrg. 1, Nr. 4, okt. 1957, p. 291: „Volgens deze bepaling (art. 26 lid 2 Stbl. 1932-80 JK) moeten de rechters, indien adatrechregels ontbreken of toepassing daarvan zou leiden tot een beslissing in strijd met de eisen der menselijkheid, rechtspreken als goede mannen naar billijkheid. Dat wil zeggen, dat de rechters bevoegd zijn om ook daar, waar b.v. formeel het gewoontestrafrecht zou moeten worden toegepast omdat het strafwetboek niet geldt, de gewoonterechtregel te negeren als deze tot de zo juist bedoelde ongewenste consequentie zou leiden. Daar zij dan niettemin als goede mannen naar billijkheid moeten rechtspreken en zij *uiteraard geen nieuw recht mogen scheppen* (cursivering van mij; de taak van de rechter naar ongeschreven recht wordt hier m.i. onjuist gezien en in hoge mate onderschat. JK), ligt het in de lijn der dingen, dat zij het strafwetboek tot richtsnoer nemen. Het meest extreme, doch sprekendste voorbeeld is het koppensnellen, dat voor die stammen, bij wie het een sociaal en religieus noodzakelijk en verdienstelijk bedrijf is, uiteraard „adatrechtelijk“ geen misdrijf is, maar toch getraft moet worden. Tegen toepasselijkverklaring van het gehele strafwetboek op korte termijn kan dan ook weinig bezwaar bestaan; daardoor zal een zuiverder situatie ontstaan.”

¹⁹ Enige jaren geleden werd ergens aan Nieuw-Guinea's Noordkust iemand „veroordeeld wegens moord op zijn oom, die hij van achteren met een pijl doodschoot, toen deze bij een vuurtje hurkte, tot 7 jaar gevangenisstraf”.

„Na de zitting regelde de politie de verzoeningsbijeenkomst. De weduwe van het slachtoffer zit met haar familie in een grote kring gehurkt op de grond. Dan komt de dader met zijn familie. Bij hun nadering geven de weduwe en haar familie alle tekenen van vijandigheid. Zij schreeuwen en dreigen met hun slagmesses. De dader met zijn gevolg loopt langzaam om de kring en strooit dan kriet over de daar zittenden heen. Na driemaal rondgaan geeft hij dan geschenken, vooral horden en kleine schalen, in totaal 120 stuks. Het rumoer sterft zodoende langzaam weg en de verzoening eindigt met handen-

overwegingen onmogelijk, hoe goed het dogma van een onafhankelijke justitie elders moge zijn. Hiermede dient bij toezicht en revisie in hoge mate rekening te worden gehouden.

- 9e Overdracht van de rechtspleging aan Papua's bij de voortschrijdende en versnelde Papuanisering van het ambtenarencorps kan gunstig werken mits:
- a. deze nieuwe rechters een duidelijk inzicht wordt gegeven in de problematiek van de rechtsbedeling naar ongeschreven volksrecht (voor het strafrecht eventueel naar een ruim geformuleerd wetboek) in een (snel) evoluerende samenleving;
 - b. aan de integriteit van deze nieuwe rechters hoge eisen worden gesteld;
 - c. het toezicht op deze rechtspleging in competente handen wordt gegeven.

Bovenstaande beschouwingen kunnen de indruk wekken te zijn voortgevloeid uit een streven naar behoud van het bestaande. Ik meen dit met recht te mogen ontkennen. Ze werden ingegeven door, wat ik als werkelijkheidszin gekwalificeerd zou willen zien.

De noodzaak tot her- en vervorming zij vooropgesteld doch met als motto het oud-Hollands gezegde, dat men niet verder moet willen springen dan zijn polsstok lang is.

J. KEUNING

COMMENTAREN

I

Prof. Keuning's interessante uiteenzetting doet mij de behoefte gevoelen een ogenblik stil te staan bij de wetgeving, die de positie van het gewoonterecht in Nieuw-Guinea regelt. De Bewindsregeling zegt daar weinig over. Zij bevat niet meer dan een summier verwijzing naar de blote mogelijkheid, dat de inheemse bevolking gelaten wordt in het genot harer eigen rechtspleging (art. 125). De uitdrukking is ontleend aan de Indische Staatsregeling. Daar had zij

vatten aan alle kanten. De dader is hiermee gevrijwaard voor verdere wraak van de familie van de dader (bedoeld is hier natuurlijk: van het slachtoffer. JK). Vooral het lager kader toont bij plechtigheden als deze over brede ervaring te beschikken." (Mr. H. van Andel „Uit de practijk van het politiewerk op het Nieuw-Guinese platteland." SCHAKELS Jrg. 1959 N.N.G. 33, p. 6).

Hier is m.i. duidelijk sprake van een dubbele straf ontleend aan tweeërlei rechtsstelsels, die beide in hun volle zwaarte tot gelding worden gebracht. De onrechtvaardigheid daarvan lijkt evident.

zin, want in verschillende streken van Indonesië bestond een eigen vorm van rechtspleging, die die naam ten volle verdiende. Daar werden duidelijk geformuleerde eigen rechtsregels toegepast in een van ouds geregelde procedure door rechters, welke zich van hun plichten en verantwoordelijkheid bewust waren. Dat was niet overal in Indonesië zo, maar het bestaan van zulk een rechtspraak in gebieden als Zuid-Sumatra en Bali maakte haar wettelijke erkenning en nadere regeling tot een begrijpelijke en waardeerbare zaak.

Die wetgeving nu, die rekening had te houden met het bestaan van hoog ontwikkelde vormen van eigen rechtspraak, was ook van toepassing op Nieuw-Guinea. Ik ga hier voorbij aan het feit, dat men voor een deel van Nieuw-Guinea nog te maken heeft met de erfenis der zelfbestuurs-rechtspraak, gegrond op de Indonesische Zelfbestuursregelen. Voor de principiële vraagstukken, die hier aan de orde zijn, maakt dit weinig verschil. Van belang is hier, dat wat in Indonesië aanwezig was, in Nieuw-Guinea ontbrak. Men kende hier geen georganiseerde rechtspraak, doch op zijn hoogst een vrij informele arbitrage. Men heeft er wel algemene rechtsopvattingen, doch van scherp geformuleerde rechtsregels is maar zelden sprake. Men moet ze opsporen en herformuleren. De rechtspraktijk is dan ook, dat men in de eigen samenleving, voor zover die nog volslagen autonoom is, zijn recht veelal slechts verkrijgen kan, zo men sterk genoeg is om ervoor te vechten. Wie, daaraan twijfelen mocht, leze Bromley's artikel in *Nieuw-Guinea Studien* van Juli 1960, "A preliminary report on law among the Grand Valley Dani of Dutch New Guinea."

Voor de inheemse rechter in Nieuw-Guinea betekent dit, dat hij noch op een bestaande rechtspleging, noch op duidelijke rechtsregels kan terugvallen. Desondanks moet hij het spel spelen op de wijze, die hem de wetgever voorschrijft. Zo dient hij in zijn vonnis te verwijzen naar een rechtsregel en ook naar een artikel uit het strafwetboek, waar deze rechtregels ten naaste bij mee overeenkomt, dan wel verklaren, dat het strafwetboek niets bevat, dat daarop lijkt. Die verwijzing is niet een novum, maar een voorschrift, opgenomen in de door de Resident der Molukken lang voor de oorlog gegeven uitvoeringsvoorschriften van de ordonnantie, opgenomen in S. 1932 no. 80. Die uitvoeringsvoorschriften moeten in de Javasche Courant te vinden zijn; voor het ietwat tijdrovend werk ze op te sporen ontbreekt mij binnen de voor dit naschrift beschikbare tijd de gelegenheid. Men zal er overigens niet in vinden, wat de Resident der Molukken heeft bewogen dit voor te schrijven. Men kan er alleen naar gissen. Vast staat echter wel, dat die verwijzing door de rechter vooral gehanteerd is als leidraad voor zijn bepaling van de strafmaat. Herinner ik mij wel, dan kwam ook buiten de Molukken zulk een voorschrift tot verwijzing naar het strafwetboek wel voor (in Bali en Lombok). Ik ben daarom geneigd dit voorschrift niet te beschouwen als een min of meer ondeugend afwijken van des wetgevers nobeler bedoeling, maar een welbewust voorzichtig pogen om tot meer eenheid te komen in de strafrechtspraak der inheemse rechters in het zo gevarieerde voormalige Nederlands-Indië; tegelijk ook als een zachte drang in de richting van een meer modern strafrecht. Voor ieder, die het adatrecht ziet als een levend, zich ontwikkelend en mede onder moderne invloeden snel veranderend recht een maatregel, die bepaaldelijk toejuiching verdient. De cultuurontwikkeling binnen het Nederlands-Indië van het tweede kwart dezer eeuw ging niet in de richting van meer verscheidenheid, maar van groeiende unificatie. Het was trouwens in het eerste kwart niet anders.

Reeds om deze reden ligt de handhaving van het oude voorschrift om te verwijzen naar het strafwetboek voor de hand. Er zijn echter klemmender argumenten om raadpleging van het strafwetboek aan te bevelen. Er is al dadelijk een heel praktische reden. De controleur-rechter verkeert bijna constant in de

noodzaak recht te spreken als goed man naar billijkheid. Hij heeft daarbij te oordelen over een ganse scala van menselijke fouten: het nalaten van dorpsdiensten, een vuil erf, eenvoudige belediging, lichte diefstal, roof, mishandeling in alle vormen, overspel, vechterij, doodslag en moord. Daar tussendoor komen dan die eigenaardige gevallen van eigenrichting, voor welke men in het strafwetboek maar moeilijk een parallel kan vinden, zoals door Prof. Keuning vermeld, of van toverij die ook niet in het strafwetboek voorkomt. Die gevallen echter zijn minder frequent dan die talrijke andere delicten, waarover soms onder het volk wel vrij duidelijke opvattingen bestaan, doch maar zelden in de vorm van een direct toepasbare rechtsregel met sanctie. Hoe moet nu die rechter zijn strafmaat bepalen? Waar zal hij houvast vinden voor de onderlinge vergelijking van de zwaarte der delicten, die in zijn straftoerekening tot uiting moet komen? Reeds uit dien hoofde is het strafwetboek een nuttige helper.

Er zijn ook principiële redenen om aan dat strafwetboek grote waarde te hechten. Hier is de vraag beslissend, hoe men de taak der Overheid ziet. Is zij die van een bescheiden zich op de achtergrond houdend gezag, dat, zolang het maar even kan, zijn diensten alleen verleent om de eigen rechtsopvattingen der bevolking te dienen, te schragen en in stand te houden, om daarvan alleen in uiterste noodzaak af te wijken of is dat Overheidsgezag in deze landen stuwend, vormend prikkelend tot verandering, bijdragend tot nieuwe rechtsopvattingen, de afgeslotenheid der afzonderlijke stammen doorbrekend en bouwend aan de groei van een volk, dat zich zijn eenheid bewust is? Kiest men voor het eerste, dan is het adatrecht koning; gelooft men in het laatste, dan is de hantering van dat adatrecht niet meer dan een noodzakelijk zich aanpassen op de weg der ontwikkeling, die leidt naar een nieuwe, algemene wetgeving, voor het gehele land toepasselijk en, omdat het publiekrecht is, toepasselijk op ingezetenen van alle landaarden, levend onder moderner condities dan die, welke wij heden nog aan de Wisselmeren aantreffen. Hier ligt het belangrijke, het werkelijk krachtige argument voor het in de rechtspraak invoeren van het strafwetboek. Het behoort tot een politiek, die de snelle ontwikkeling voorstaat en van een vergaande bescherming van het gewoonterecht beurtelings stagnatie en het échec onzer Indië-politiek vreest. Een modern publiekrecht, gelijk men dat in het strafwetboek vindt, is het doel ener ontwikkelingsgang, die aan de Wisselmeren juist begint en elders, op Biak bijv., reeds veel verder is voortgeschreden.

Gedurende mijn ambtsperiode is dan ook ijverig gewerkt aan een nieuwe regeling van de inheemse rechtspraak, waarin de toepassing van het strafwetboek binnen bepaalde grenzen uitdrukkelijk was voorgeschreven. Het was de bedoeling daarin ruimte te laten voor bestraffing van handelingen, welke de bevolking als delicten beschouwt doch het strafwetboek niet, voor optreden tegen eigenrichting, en voor het niet-toepassen van straf in gevallen, waarin die toepassing in strijd kwam met de rechtsopvattingen der bevolking en geen dringende redenen van menselijkheid en veiligheid toepassing eisten. Om een voorbeeld te noemen: men dient in een gebied als de Wisselmeren ruimte te laten voor het tuchtrecht van de man over zijn vrouw, zolang de toepassing van dat tuchtrecht niet voert tot ernstige mishandeling (met opzet vermijd ik hier de term zware mishandeling, welke een te strikte formele binding inhoudt). Dit ontwerp is nimmer geheel gereed gekomen, ofschoon er jarenlang met toewijding aan gedokterd is. Het was echter vergevorderd en het zou, als de vorming van vertegenwoordigende raden daar geen overmaat van wetgevend werk aangebracht had, het inmiddels wel tot het Gouvernementsblad gebracht kunnen hebben.

Aan dit hanteren van het strafwetboek zijn uiteraard bezwaren verbonden. Prof. Keuning heeft terecht opgemerkt, dat die hantering de rechter, die geen jurist is, voor moeilijke gevallen plaatst o.a. met betrekking tot vraagstukken

als die van mededaderschap, uitlokking e.d. Het is een moeilijkheid, die bij de opstelling van die nieuwe wetgeving herhaaldelijk besproken is. Meer kan ik over dit binnenskamers beraad bezwaarlijk mededelen. Een andere kwestie is of het uitsluitend die moeilijke leerstukken van het strafwetboek zijn, welker hantering de door Keuning gewraakte vonnissen van Waropen en Enarotali zo heeft doen uitvallen, als ze uitgevallen zijn. Het Waropen-geval geeft mij veel meer aanleiding tot de verzuchting, dat de rechter te weinig in het wetboek gekeken heeft. Hij heeft zelf het woord „uitlokking” gebruikt. Had hij zijn Engelbrecht op het woord „uitlokking” geraadpleegd, het had hem rechtstreeks naar de glasheldere bepaling van art. 55 Sw. geleid. Ik heb het gevoel, dat deze rechter — uitgezonderd t.a.v. de strafmaat — veel te veel geprobeerd heeft alleen maar een goed man naar billijkheid te zijn. Had hij t.a.v. het doden van tweelingen het register van Held's Waropen-monografie geraadpleegd, dan zou hij p. 91 opgeslagen en daar gelezen hebben, dat men er beweert niet de gewoonte te kennen ongewenste kinderen te doden. De mededeling, dat doden van kinderen geen adatdelict is, had hij dan misschien wat voorzichtiger ingekleed. Nu voert zij onherroepelijk tot de conclusie, dat de strafmaat het redelijke overschrijdt.

Wat het tweede voorbeeld aangaat, kan ik de heer Keuning niet volgen. Ik meen, dat de rechter hier met wijsheid gehandeld heeft. Ik ben ook geen jurist en zou daarom zo gauw niet weten op grond waarvan een lijkschenner veroordeeld moet worden; grafschennis kan iemand een jaar en vier maanden kosten, maar omtrent lijkschennis vind ik niets specifiek bepaald; moet de man dan met al diegenen, met wie men geen raad weet, wegens baldadigheid gevonnist worden? Door de man vrij te spreken heeft de rechter een opvoedend recht gesproken: hij heeft het verbod om te doden ermee geaccentueerd. Zouden de justiciabelen dat niet begrepen hebben? Er is meer kans op, dat ze het begrepen hebben, dan wanneer hij mee een lik uit de pan gekregen had. En wanneer de geachte schrijver zich in zijn kritiek verleiden laat tot de schamper bedoelde uitlating, dat het geen betoog behoeft, „dat deze hantering van het strafwetboek maar al te gemakkelijk leidt tot het zich baseren op.... wetboekartikelen zonder meer, hetzij uit gemakzucht, hetzij uit een streven het immers(!) zoveel betere Nederlandse strafrecht ingang te doen vinden” dan wrijf ik mij toch even de ogen uit. Is het Nederlandse strafrecht dan niet beter dan een stelsel, dat zijn bekroning vindt in op de tenen achter iemand aanlopen om hem onverhoeds met een knots de schedel in te slaan? Mijn gewaardeerde collega moge mij ten goede houden, dat ik hier behoefte gevoel een vonnis aan te halen, waarbij het strafwetboek geheel verworpen en de adat geheel aanvaard werd. Ik doe dat, omdat het zo treffend het gevaar illustreert van het enthousiasme voor het adatrecht, dat hij ons poogt bij te brengen. Daarbij stel ik voorop, dat mij bekend is, dat hij het met dit vonnis zeer bepaald oneens is. Ik bedoel het vonnis, dat men beschreven vindt op p. 263 van T.B.G. 1939. Het verhaalt, hoe de Grote Rapat van Nias een ongehuwde moeder vrijspak van moord op haar kind, omdat deze daad in het adatrecht niet strafbaar is, en hoe de toenmalige resident van Tapanuli, een gezaghebbend man in de wetenschap van het adatrecht, dit vonnis bekrachtigde, omdat hij meende zijn revisiebevoegdheid niet te mogen aanwenden om door oplegging van Westerse rechtsbegrippen het volksrecht dwingerderwijs te hervormen. Nooit zag men duidelijker de dwaasheid gedemonstreerd, waartoe de wijsheid van het adatrecht kan voeren! Sinds wanneer heeft de aanwezigheid van een modern, westers gezag geen effect meer op het rechtsleven?

Ik heb mij thans zo ver uit mijn tent laten lokken, dat ik mij schuldig acht in het kort ook mijn oordeel te geven over de ons voorgelegde vonnissen. Wat het eerste betreft, dat van 29 april 1960 no. 34/Cr/60: het is mij niet duidelijk, waarom de arme stakker zo omslachtig is afgemaakt en hem niet eerst door een

tik op het hoofd verder lijden is bespaard. Zouden de daders mij de door hen gevolgde methode aannemelijk hebben kunnen maken, dan zou ik veertien dagen gegeven hebben en anders toch niet meer dan 1 à 2 maanden. Gevangenisstraf is hard voor deze mensen en zij hebben iets gedaan, waartoe zij zich moreel verplicht gevoelden, maar iets dat binnen de werkingssfeer van een modern gezag niet langer mag worden geduld en terwille van de noodzakelijke volksoontwikkeling met kracht moet worden tegengegaan.

Met het tweede vonnis, dat van 14 maart 1960 no. 16/Cr, en met het derde van 31 mei 1956 no. 9/Cr, kan ik mij wel verenigen; de gematigde straf, hier opgelegd, is in overeenstemming met het opvoedend doel van deze rechtspraak, met de ernst van het misdrijf en met het feit, dat de gepleegde terechtstellingen ook vanuit Kapauku gezichtspunt wel wat drastisch geacht kunnen worden. De toverij, waarvan het in het tweede vonnis bedoelde slachtoffer beschuldigd werd, was geen toverij, die direct tegen anderen gericht was en zij was zeer bepaald niet gevaarlijk voor het leven. Het verbod om een Moni-vrouw te trouwen is al evenmin een zaak om een halsmisdrijf van te maken, zeker niet in deze tijd. Ik neem aan, dat dit vonnis begrepen zal worden en op generlei wijze ontbindend zal werken op de maatschappelijke verhoudingen.

Vonnis no. 3 zou, in 1960 geveld, misschien zwaarder uitgevallen zijn. In 1956 was het alleszins op zijn plaats. Het gewoonterecht kent genoeg andere middelen om een zich misdragende vrouw tot rede te brengen en het is in ieder geval noodzakelijk het doden van zulk een vrouw met kracht tegen te gaan. Daar is geen lange straftijd voor nodig. Zo ergens dan is hier de strafrechtspraak opvoedend en die opvoedende straf behoeft, om duidelijk te zijn, geen lange duur. Integendeel; zij verliest dan haar opvoedende karakter en wordt wrede bemoeizucht van een door onbegrip gedreven vreemd gezag.

J. VAN BAAL.

II

Collega Keuning eindigt zijn beschouwing over de strafrechtspraak op Nieuw-Guinea met de oudhollandse uitdrukking: men moet niet verder willen springen dan zijn polsstok lang is. Aangezien de Nederlandse regering en degenen, die haar hachelijke Nieuw-Guinea-politiek steunen, met een polsstokje van kinderformaat over een kanaal menen te kunnen springen, zou het commentaar op Keuning's lezing daarmee kunnen beginnen en eindigen. Dit zou echter de indruk kunnen wekken, dat degenen, die kennis hebben genomen van zijn betoog, het niet de moeite waard zouden achten erop in te gaan. Het tegendeel is echter het geval.

Zijn heldere uiteenzetting doet het probleem van de vestiging van een westerse rechtsorde in een samenleving van geheel andere structuur in zijn volle omvang voor ons oprijzen. Beter is het te spreken van enige honderden, min of meer op elkaar gelijkende, maar elkaar vijandig gezinde samenlevingen. Om het gestelde doel te bereiken, moet er een driedig proces voortgang vinden:

1. Het antagonisme moet verdwijnen.
2. Ervoor in de plaats moet een saamhorigheidsgevoel groeien, zo sterk, dat er een Papoeaanatie ontstaat.
3. De betrokkenen moeten, wat zij sedert onheuglijke tijden als hun moraal en recht hebben beschouwd, opgeven en het door westerse opvattingen vervangen.

De eerste twee punten bevatten de voorwaarden voor het slagen van het in punt drie genoemde. Als men zich afvraagt, wat de Nederlandse regering bewogen mag hebben deze taken op zich te nemen, welke voltooiing generaties zou vergen, lijkt het vermoeden gerechtvaardigd, dat oorspronkelijk andere doel-

einden hebben voorgezeten, en dat de genoemde er later voor zijn gesubstitueerd. En ook, dat degenen, die zo blijmoedig over die verheven taken spreken, geen flauwe notie van de immense moeilijkheden hebben.

Het vestigen van een andere rechtsorde onder een volk met geheel andere instellingen lijkt niet onmogelijk, indien de vernieuwers over een grote macht ten opzichte van de betrokkenen beschikken, waardoor dezen zich er wel aan moeten onderwerpen ondanks hun eigen inzichten. Een discussie over de rechtvaardiging ervan kan hier achterwege blijven.

Maar de Nederlandse regering beschikt niet over zulk een macht op Nieuw-Guinea, zodat telkens conflicten kunnen ontstaan over wat in de ogen van de bevolking en wat in die van het bestuur rechtvaardig is. Keuning noemt ettelijke van zulke conflicten. Telkens weer velt de rechter een vonnis, in strijd met de moraal van de kring, waarin de „delinquent” thuishoort. In het door Keuning aangehaalde geval van de Kapauku-man, die toestemming gaf tot het doden van zijn overspelige vrouw, ziet de man zich als rechter in een vergrijp tegen de zeden. Scherp gesteld zou men zijn veroordeling door de bestuursambtenaar kunnen vergelijken met het ondenkbare geval, dat een Europese rechter zou worden veroordeeld wegens het vonnissen van een misdadiger.

Men kan hier niet spreken van het ontbreken van rechtsregels bij de inheemsen. Keuning formuleert het treffend, als hij in zijn derde stelling zegt: „De normen liggen verscholen in de praktijk van het leven en moeten daarin worden gevonden en daaruit geabstraheerd.” Het feit, dat de liquidatie van de ontuchtige vrouw in volle openbaarheid plaats had zonder enige poging tot tussenbeide treden van het publiek, is een duidelijk bewijs, dat het hier de toepassing van een rechtsregel betrof. Bij het volgen van de adat zouden de beschuldigten moeten zijn vrijgesproken. De als rechter fungerende ambtenaar heeft echter heil gezien in de hervorming van de rechtsregels in westerse zin. Volgens dit systeem wordt overspel in de regel niet bestraft en de veroordeling van de Kapauku, die de straf hadden toegepast, moet in hun ogen betekenen, dat volgens de rechter overspeligen hun gang kunnen gaan. Er is prompt verzet gerezen en de macht van het gouvernement is niet groot genoeg voor een snelle repressie ervan.

Men mag zich afvragen, waardoor sommige Nederlanders zich zo verontrust tonen bij het vernemen van gevallen van doodslag en koppensnellen in een gebied aan de andere zijde der aarde, terwijl men zo weinig merkt van enige actie om een eind te maken aan het doden van mensen in het eigen land door wegpiraten. Maar wij, juist wij, moeten o zo nodig de slachtoffers van de Papoea-moraal beschermen en op hun eiland een nieuwe rechtsorde scheppen.

In het door Keuning aangehaalde wetboek wordt gesproken van eisen der menselijkheid. Wetgeven, we weten het, is een moeilijk werk, maar het zou toch wel interessant zijn er achter te komen, wat de wetgever zich bij genoemde uitdrukking gedacht heeft. Zou hij wel overwogen hebben, dat „eisen der menselijkheid” een uiterst subjectief begrip is? Keuning gebruikt de term: „algemene eisen der menselijkheid”. Deze bestaan echter niet. De Kapauku vinden volgens Pospisil gevangenisstraf bijzonder onmenselijk: erger dan de dood. Rechters moeten nu recht spreken „als goede mannen naar billijkheid”. D.w.z. dat de overheid hen met een zware verantwoordelijkheid belast. Held heeft de Papoea cultuur-improvisator genoemd; de ambtenaar zal bij het scheppen van nieuw recht met hem in het improviseren moeten concurreren. En als hij wat straf optreedt, moet hij maar afwachten hoe dit in Nederland wordt opgenomen.

Keuning toont in de stellingen, waarmee hij zijn beschouwingen besluit, een open oog te hebben voor de moeilijkheden van de strafrechtspreek op Nieuw-Guinea. Als mij hierover enkele opmerkingen veroorloofd zijn, zou ik willen constateren, dat niet duidelijk blijkt, welke mening hij heeft over het Kapauku-

geval met de overspelige vrouw. Uit stelling 3 zou kunnen worden opgemaakt, dat hij het vonnis onjuist acht, maar deze opvatting wordt verzwakt door het slot van stelling 4.

Stelling 5 laat de mogelijkheid open van zeer uiteenlopende uitspraken door verschillende rechters.

Stelling 6 e, tweede alinea. Inderdaad is dit zeer wenselijk; er komt nog eens in uit, welk een zware verantwoordelijkheid op de rechtsprekende ambtenaar rust. Deze moet wel bijzondere kwaliteiten bezitten, zoals Keuning in stelling 7 ook zegt. Zijn zulke uitblinkers beschikbaar?

Stelling 9 a en b. Voorwaar geen kleinigheid. In de integriteit van een *tonaw* valt vooreerst moeilijk te geloven.

Tenslotte: het betoog van Keuning is verhelderend voor iedere instantie, die een leidende positie inneemt bij een weinig ontwikkeld volk. Dat de Nederlanders er veel profijt van zullen ondervinden lijkt onwaarschijnlijk. De tijd voor acculturatie op juridisch gebied zal hun wel niet beschoren zijn, evenmin trouwens als op ander gebied.

J. J. FAHRENFORT.

III

Over het algemeen ben ik het hartelijk eens met inhoud en strekking van Keuning's betoog, maar op één punt wil ik een woord van commentaar niet achterwege laten. In zijn tweede en derde stelling merkt schrijver op: „Rechtspreken naar het ongeschreven volksrecht brengt mee dat de rechter zelf... zal moeten uitmaken, waarop hij zijn beslissing moet baseren. De grondslag voor zijn uitspraak zal hij moeten vinden in de sociale werkelijkheid, die hij onbevooroordeeld dient te beschouwen.”

Toegegeven, dit is een schoon ideaal, maar ik meen dat schr. met deze eis de bestuursambtenaar een te zware taak op de schouders legt: de betrokkene heeft vaak geen of slechts gebrekkig etnografisch materiaal ter beschikking over de door hem bestuurde groep (dit geldt nu wel niet voor de Kapauku, maar deze zijn een uitzondering dan regel), en hem ontbreekt meestal de noodzakelijke vooropleiding en zeker ook de tijd om zelf etnografisch onderzoek te ondernemen. De bestuursambtenaar kan aan ieder te berechten geval slechts een beperkte tijd besteden en heeft daarom *behoefte aan een houvast*, aan een stelsel van gerede vuistregels. Deze behoefte verklaart m.i. mede waarom hij zich zo krampachtig vastklampt aan het Wetboek van Strafrecht. Maar het bezwaar van dit laatste is nu juist dat het slechts *schijnbaar* een houvast biedt, zoals ten duidelijkste blijkt uit de gereleveerde straffen: 3 maanden voor „dood door schuld”, 6 maanden voor „moord”!

Ik meen nu dat voor deze en vele dergelijke gevallen wel degelijk zulk een vuistregel op te stellen is. Wat is de misschien wel belangrijkste verandering die er inzake het recht is opgetreden in de Papoeamaatschappij? Deze, dat er *aparte* rechtsinstituten gekomen zijn met eigen aparte functionarissen: de rechtbank is getreden in de plaats van de publieke opinie.²⁰ En het moet deze mensen ingeprent worden, dat van nu af aan het opleggen van straffen, zeker voorzover het lijfstraffen betreft, aan deze nieuwe instituten is voorbehouden. De motivering van het vonnis van de alleensprekende rechter had derhalve in alle besproken gevallen kunnen luiden — en dit is de vuistregel waarop ik doel — „zo en zoveel maanden wegens overtreding van het verbod om recht in eigen hand te nemen”. Het

²⁰ Verg. E. A. Hoebel: *The Law of primitive man*. Cambridge, (Mass.) 1954, pp. 23—25.

moet betrekkelijk gemakkelijk zijn hieromtrent vaste strafnormen op te stellen en deze kan men toepasbaar verklaren voor al die gevallen waarin — zoals in de onderhavige — de gepleegde daad kennelijk in overeenstemming is met het rechtsgevoel van de betrokken groep. Een bijkomend voordeel is nog dat zulk een motivering de justiciabelen gemakkelijker duidelijk te maken is dan de huidige, die hun wel geheel en al onbegrijpelijk moet voorkomen en als het top-punt van onrechtvaardigheid.

A. F. J. KÖBBEN.

Naschrift.

Men zal mij ten goede willen houden, dat vooral het, meeslepend geschreven, betoog van prof. van Baal uitlokt tot een „verweer” mijnerzijds.

Het is inderdaad juist, dat de bepaling van art. 125 Bewindsregeling Nieuw-Guinea is overgenomen uit de Indische Staatsregeling. Zij is echter veel ouder dan deze en kwam in dezelfde bewoordingen reeds voor in het Regeringsreglement van 1854.

De bepaling vloaide toen niet in de eerste plaats voort uit waardering voor de eigen rechtspleging, doch vooral uit de utilitaire overweging, dat men voor de onder Nederlands Bestuur gebrachte of te brengen gebieden in de Buitengewesten het apparaat voor een rechtspraak „in naam des Konings” — gouvernements-rechtspraak dus — niet had.

Een positieve waardering van de inheemse rechtspraak kwam veel later en langzamerhand en heeft gevoerd tot de „Regeling van de inheemse rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied” (Ind. Stbl. 1932 : 80) en art. 13 van de Zelfbestuursregelen 1938.

Ieder, die met de organisatie en de gang van zaken bij deze inheemse rechtspraak enigermate op de hoogte is, zal weten dat er — vooral op hoger niveau — een zeer groot verschil bestond tussen deze van overheidswege erkende en geregelde rechtspraak en de rechtsbedeling zoals die in vroeger stadium door vorsten, hoofden en oudsten werd uitgeoefend. Ook deze was meestal weinig georganiseerd en droeg dikwijls het karakter van een vrij informele arbitrage.

Een nieuwe factor was van grote betekenis geworden: de bemoeienis van het Nederlands bewind en de daarmee gepaard gaande wijzigingen in het inheemse bestel en het ongeschreven volksrecht.

Het adatrecht van 1940 was niet meer het eigen recht van de vorige eeuw; dit laatste had een snelle ontwikkeling doorgemaakt, bepaalde uitingsvormen daarvan waren verdwenen of bijkans onherkenbaar geworden.

Dit gold met name voor het delictenrecht. De neiging om bij het Strafwetboek te rade te gaan heeft altijd bestaan daar waar de bestuursambtenaar was belast met de leiding van een rechtscollege dan wel bemoeienis had met de revisie van de vonnissen van lagere autochthone instanties.

Echter: dit heeft niet geleid tot een integraal toepassen van het Strafwetboek, omdat de Nederlandse „inheemse” rechters (dit lijkt een contradictio in terminis, doch is dit in feite niet) zich lieten voorlichten door de inheemse gezagsdragers die met hen deel uitmaakten van de rechtbank, terwijl zij bovendien in hun bestuurspraktijk en uit belangstelling zich een eigen kennis hadden verworven van de rechtsopvattingen van hun justiciabelen. Bij hun rechtsbedeling namen zij — misschien wel eens contre-coeur — de sociale werkelijkheid, waarmee zij te maken hadden, in aanmerking. Daarom bleven ook adatsancties — aanbieding van een maaltijd, geschenken of andere vormen van boetedoening of zoengave — waar dit pas gaf hun betekenis behouden voor een herstel van gestoorde verhoudingen.

Deze vroegere inheemse rechtspraak was geregeld bij residentsverordeningen, die onderling grote verschillen vertoonden. Met de nieuwe ordonnantie van 1932 heeft men een grotere eenheid in deze rechtspraak beoogd en een eind willen maken aan een ongeorganiseerde en vaak te weinig doordachte en daardoor onrechtvaardig geachte toepassing van het niet altijd begrepen Indische Wetboek van Strafrecht.

In art. 3 wordt daarom uitdrukkelijk voorgeschreven, welk recht toepasselijk is op de aan de inheemse rechtspraak onderworpen bevolking.

Onder sub 2 en 3 van lid 1 van dit artikel wordt verwezen naar de tabellen B en C, waarin een aantal artikelen van het Strafwetboek worden opgesomd, die onverkort en volledig — met opzijschuiving dus van eventueel adatrecht — bij de inheemse rechtspraak in toepassing moesten worden gebracht. Zij zijn wel aangeduid als „perintah"-artikelen.

Ik heb reeds in mijn voordracht zelf medegedeeld, dat het hier gaat om delicten, die zelden voorkomen.

De niet genoemde delicten moeten naar adatrecht worden berecht (sub 1 van hetzelfde lid 1 van art. 3).

Prof. van Baal vergist zich als hij meent, dat er een wettig voorschrift zou zijn van de Resident der Molukken, dat in een vonnis het artikel uit het Strafwetboek waarmee het gepleegde feit ten naaste bij overeenkomt, moet worden vermeld.

Artikel 10 van de *Uitvoeringsverordening Inheemse Rechtspraak Molukken* en het volkomen gelijklopende art. 60 van de *Zelfbestuursrechtspraak Verordening Molukken* hebben de volgende inhoud:

1. In het vonnis moet de rechtsregel, waarop de veroordeling berust en, zo mogelijk, de adatbenaming van het delict, worden vermeld.
2. Bij veroordeling op grond van een wettelijk voorschrift moet steeds het overtreden artikel worden aangehaald.

Dit lid 2 slaat uitsluitend op die artikelen, welke in de tabellen van Stbl. 1932:80 uitdrukkelijk van toepassing werden verklaard.

De *praktijk* van het „in strekking overeenkomende met het feit als omschreven en strafbaar gesteld in art. ... van het Wetboek van Strafrecht" dateert — naar ik meen — uit de periode, die voorafging aan de regeling van Stbl. 1932:80. Deze praktijk past n.l. impliciet niet bij deze verordening.

De Resident van de Molukken heeft dit voorschrift niet kunnen geven, omdat zulks in strijd zou zijn geweest met de opzet en bedoeling van de nieuwe regeling van de inheemse rechtspraak. De veronderstelling van prof. van Baal omtrent 's Residents motieven missen dus hun grondslag.

Het betoog van mijn opponent terzake van het nut van het Strafwetboek als leidraad voor het vinden van de *strafmaat*, die de rechter moet opleggen, is mij niet duidelijk. Er is in het Wetboek alleen een maximumstraf bepaald, welke voor de zeer ernstige feiten gaat tot de doodstraf. Hoe weinig houvast dit geeft, blijkt m.i. ten duidelijkste uit de vermelde vonnissen van de Wisselmeren.

Met de opvatting van prof. van Baal over de taak van de Overheid kan ik instemmen.

Het overheidsgezag moet ook naar mijn mening „stuwend, vormend, prikkelend tot verandering, bijdragend tot nieuwe rechtsopvattingen ..." optreden.

De inheemse rechtspraak heeft daaraan stellig bijgedragen en kan dat blijven doen zonder dat het in wezen vreemde Nederlands (-Indische) Strafwetboek daarvoor de enige remedie is.

De rechtsopvattingen van de bevolking zoals die zich ontwikkelen en — ook door de rechters — kunnen worden gestimuleerd in een veranderde en veranderende sociale werkelijkheid, dienen n.m.m. een belangrijk woord mede te spreken. Men verordonneert tenslotte niet in een vacuum, maar heeft te doen met mensen, die eigen gedachten en eigen wil hebben.

Een voorstelling van het adatrecht „koning” ligt niet in mijn lijn, wanneer wordt geïnsinueerd, dat dit adatrecht een statisch en moeilijk beweegbaar recht zou zijn, vrijwel onveranderd sinds de periode vóór de inmenging van het Nederlands gezag en de aanraking, groeiend in intensiteit, met de westerse gedachtenwereld. Reeds van Vollenhoven wilde het adatrecht niet als een „heilig huisje” beschouwd zien; hij wilde evenmin van Indonesië een „adatmuseum” maken.

Het stellen van: toepassing van het Strafwetboek = modernisering, is stuwen, vormen, prikkelen, daarentegen: rekening houden met de eigen rechtsopvattingen van de bevolking = dienen, schragen en in stand houden om daarvan alleen in uiterste noodzaak af te wijken, is misleidend en niet een juiste weergave van de gedachtengang van degenen, die het adatrecht en de ontwikkeling daarvan zien en gezien hebben als een belangrijk aspect in de noodzakelijke evolutie en éénwording.

Verantwoorde acculturatie — transculturatie — zoveel mogelijk trachten desorganisatie van de betrokken samenleving te voorkomen, zich bewust zijn van de mogelijke maatschappelijke weerslag van nieuwe denkbelden en hervormingen, dat moet — naar mijn opvatting — richtsnoer zijn; niet in de laatste plaats voor de rechter.

Daarvoor is de panacee niet: het ongewijzigd willen invoeren — formeel of in de praktijk — van een vreemd recht en het Strafwetboek als zodanig is een vreemd recht voor de direct daarbij betrokkenen, de bevolking.

Het mag voor de rechter een uitkomst zijn (wat ik betwijfel), doch het is dit in genen dele voor degenen om wie het hoort te gaan.

Wie een geschreven regeling wenst, zal daarbij uit moeten gaan van de werkelijkheid en moeten voorstaan: een wetboek (ook verordeningen van streekgemeenschappen) met eenvoudig geformuleerde omschrijvingen van misdrijf en overtreding, door niet juridisch-geschoolde rechters te hanteren naar de bedoeling van de verordenende instantie.²¹

Ik heb de indruk, dat de indertijd voorgenomen nieuwe regeling van de inheemse rechtspraak op Nieuw-Guinea, waarover prof. van Baal enige mededelingen doet, met dit soort van overwegingen rekening trachtte te houden. Het vermelde over het „binnenskamers beraad” wekt ten zeerste mijn nieuwsgierigheid op.

Mijn bedoeling met het tweede voorbeeld: de vrijspraak van degene, die zijn pijlen afschoot toen het slachtoffer reeds dood was, leek mij duidelijk.

De dood van het slachtoffer was mede zijn daad. Zijn schuld en verantwoordelijkheid voor het gebeurde is in wezen even groot als die van de elf anderen. Het door prof. van Baal gebruikte woord „lijkschenner” past in dit verband allerminst.

De vraag: „Is het Nederlandse strafrecht dan niet beter dan een stelsel dat zijn bekroning vindt in op de tenen achter iemand aanlopen om hem onverhoeds met een knots de schedel in te slaan?” nadert bedenkelijk wat ik als retoriek zou

²¹ Het Deense Kriminalgesetzbuch, zoals de titel in Duitse vertaling luidt, voor de bevolking van Groenland uit het jaar 1954 kan in dit opzicht — hoe anders de situatie mag zijn — qua opzet tot voorbeeld zijn.

willen bestempelen, waarbij ik een wel gebruikelijk bijvoeglijk naamwoord maar in de pen laat.

Men kan deze vraag gerust bevestigend beantwoorden zonder dat dit impliceert, dat nu dit Nederlandse strafrecht het meest geëigend is om met huid en haar op Nieuw-Guinea te worden ingevoerd.

De weergave van dit andere „stelsel” laat ik buiten commentaar.

Onwetenschappelijk lijkt het mij om aan de hand van één vonnis van de Grote Rapat en de bekrachtiging van de revisierechter daarvan, het gehele adatrecht in discredit te willen brengen. Het was een beslissing op strikt formele gronden, gebaseerd n.l. op het voorschrift van art. 26 lid 3 Stbld. 1932 : 80, dat niemand mag worden gestraft voor een feit, dat ten tijde dat het begaan werd, naar adatrecht (of toepasselijk wettelijk voorschrift) niet strafbaar was. In hetzelfde T.B.G.-artikel wordt medegedeeld hoe direct maatregelen werden beraamd om een herhaling van een dergelijke vrijspraak onmogelijk te maken. Gevallen, in principe gelijk aan het onderhavige, zijn ook in het Westerse recht niet onbekend.

„De wijsheid van het adatrecht” behoeft een hervorming van het volksrecht niet in de weg te staan. Het hoe en hoever is de grote vraag.

Het Nias-geval vertoont principiële overeenkomst met de kwesties van de Wisselmeren. Op Nias was de rechter zich bewust van de voor hem vastgestelde voorschriften, hoezeer deze, kan men aannemen, met zijn eigen inzichten in deze zaak in strijd waren.

Had hij deze terzijde gelaten en zou hij toch — als aan de Wisselmeren — tot veroordeling hebben besloten, dan zou ook daar de straf, naar onze opvattingen, zeer licht zijn uitgevallen. De invloed van de rechtsopvattingen van de bevolking zou onmiskenbaar zijn geweest.

Dat is in feite ook het geval bij de vonnissen van de Wisselmeren. Drie (zes) maanden voor een „moord”, die op een afschuwelijke wijze ten uitvoer wordt gebracht, vrijspraak (een vermaning alleen) voor de echtgenote, die er ten nauwste bij is betrokken.

Vanuit het Strafwetboek gezien is dit het rekening houden met verzachtende omstandigheden tot in het absurde.

Ik heb mij opzettelijk niet uitgesproken over de opgelegde straffen. Uit ervaring weet ik hoe moeilijk een oordeel op een afstand is, wanneer men de zaak niet van nabij heeft meegemaakt en de betrokkenen niet zelf heeft gezien en gesproken. Bovendien zijn de overwegingen en het dictum (trouwens het gehele verslag van de rechtszitting) dusdanig summier geredigeerd, dat men van achter een schrijftafel de rechter in zijn beweegredenen niet kan volgen. Met dit voorbehoud zou ik willen zeggen, dat de opgelegde straffen mij niet onredelijk voorkomen, al rijst — nu achteraf — de vraag, of speciaal in het geval van *tonawi* D..... met het opleggen van gevangenisstraf de juiste weg is bewandeld.

Voor het neerschrijven van deze mening betreffende de strafmaat heb ik geen enkele behoefte gevoeld aan art. 340 van het Wetboek van Strafrecht!

J. KEUNING.

N.B. Graag had ik een oordeel gehoord over de dubbele sanctie als genoemd in noot 19.